

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. «Қазақ тілі мен әдебиеті орыс мектебінде» журналы. 2008, № 12
2. Т.М. Артықова. «Қазақ тілі бойынша тірек – сөзбалар».
3. В.Ф. Шаталов. «Тірек – сөзба нұсқасы».
4. «Қазақ тілі мен әдебиеті» журналы 2008 ж

М.Ш. Тойғанбекова, Г. Мужигова

ҚАЗАҚ ТІЛІН ШЕТЕЛ ДӘРІСХАНАЛАРЫНДА ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Тіліміздің өркендеуіне, елім жерім дей алатын азаматтың соның ішінде қазақ тілі оқытушылығының қосар үлесі аз болмаса керек. Қазақ тілінен сабақ беретін бұл оқытушылардың ең басты түпкі мақсаты – тіл үйрету, тілді дұрыс қолдана білуге дағдыландыру, әрбір шәкірттің тілге деген табиғи сүйіспеншілігін арттыру болып табылмақ. Тәлім-тәрбиенің негізгісі де осы емес пе, басқаша айтсақ, дұрыс сөйлей (жаза) білу – дұрыс ойлай білу. Жүйелі ойлай білуіміз арқылы адами қалпымызды таныта аламыз.

Тілімізге осындай биік тұрғыдан қарасақ, оны оқытудың, әсіресе, бөгде ұлтты дәрісханада қазақ тілінен дәріс берудің өзіндік проблемалары, ерекшеліктері мен тәсілдері жүйесі мүлдем жаңа қырынан көрінеді.

Осы орайда тілге тиек ететіндей жәйт – шетел тілді ортада қазақ тілінен сабақ беруші ұстаздарға қойылар талап та күшейіп, міндеті де, көтерер жүгі де ауырлай түскен сияқты.

Ал, қазақ тілін оқытудың басты мақсаты ауызекі сөйлескенде мүдірмейтін, біздің тілімізде жазып қоймай, ойлай да білетін, дүниетанымымыз бен салт-дәстүрімізді сыйлап әспеттейтін әрі бүкіл болмысына адамгершілік рухы дарыған шәкірт дайындау. Оқытушының еңбегі алдындағы тыңдаушысының білімімен өлшенуі тиіс деп ойлаймыз. Бұл жолда қандай тәсілдер, көрнекілік қолдануға оқытушының толық еркіндігі болуы керек. Тілді оқытудың, дәстүрлі тәсілдік қолданыстарын сараптап, саралай түсу және де қазақ тілін өзге тілді дәрісханаға енгізудің ғылыми жүйесін тереңдете түсу сияқты сындарлы істерді жалғастыра беруді көздеп отырмыз.

Бұл істердің жемісті болуы, алдымен оқытушылар қауымының белсене қатысуына, өз тәжірибелерімен, соны шығармашылық ізденістерімен, пікір, ойларымен дер кезінде бөлісіп отыруына байланысты.

Қазақ тілін шетел дәрісханаларда оқытудың көптеген әдістері бар. Соның ішінде қазақ тілін қарым-қатынастық мақсатта оқыту – өте маңызды мәселе. Өйткені бүгінгі таңда қазақ тілін іс жүзінде күнделікті тұрмыс-тіршілікте, ғылыми, қоғамдық-саяси мақсатта пайдалану қажеттілігі туып отыр. Тілдік жағдайды ескере отырып, қарым-қатынаста рөльдік ойындарды пайдалану орынды. Мұндай ойындар кез келген оқу үрдісінде дәріс алушыларды жаттықтыруда, олардың игеру қабілетін арттыруда ұтымды рөл атқарады. Тілдік қарым-қатынастағы жаттығуларды одан әрі қалыптастыруда рөльдік ойындардың қосар үлесі қомақты. Рөльдік ойындар белгілі бір мақсатта, тілді меңгеруге деген ынтазарлықты оята отырып, орындаушылық қабілетке де жетелейді. Оның мәні ойын барысында дәріс алушының тілдік қатынас жасауға деген талабын ашуда. Қажетгі сөздерді үйренсем, тауып алсам деген ойды да туғызады. Осындай ойындық жағдайда ғана қарым-қатынастық, тілдік қатынастар ерекше маңызға ие болады. Үйренушінің сөздік қорын молайта түсіп, өз бетінше тілді үйренуге үлкен септігін тигізеді. Дәріс алушылар, мысалы, дыбысты, әріпті, сөз тіркестерін, грамматикалық формаларды меңгерді-ау деген кезде бастаған жөн. Әрбір ойын белгілі бір мақсатты, мүддені көздеуі керек.

Сабақ барысында оқытушы жаңа сөз тіркестерін, оның айтылуын үйрете отырып, аудармасына да тоқтала кетеді. Бұл жерде түрлі диалогтар ұйымдастыру, этюдтер мен сахналық маңызы бар ойындарды ойнау қызықты. Сөз тіркестерін меңгерудегі ойынды дайын сөз формуласы десек, ал әңгімелесіп отырғандардың өздері автор болатынын ескерсек, онда өз қалауы бойынша ойын білдіре отырып, тілдік әдістерді, оның формаларын өзі таңдап алады. Бұл әдіс-тәсілдер, негізінен тұрмыстық, қоғамдық-саяси, ғылыми, кәсіптік қарым-қатынасты ойдағыдай жүзеге асыруды көздейді.

Білім мен дағды беруде қазақ тілін оқыту формаларының мәні үлкен. Сабақ оқу ісін ұйымдастырудың негізгі формасы болып табылады. Сабақ беруде оқытушының ойында мынадай мақсаттар тұрады: білім алушыларға білім негіздерін түсіндіру, сол білімді бекітіп, талдап есінде

қалдыру, алған білімін тексеріп отыру және өздігінен толықтырылған білімдерін күнделікті өмір қажетіне пайдалана білу мақсаттары көзделеді. Қазақ тілінен өтілетін сабақтар жауапты да, аса үлкен маңызға ие, сондықтан да сабақтың өзіндік белгілерін білудің мәні зор. Ол белгілер мыналар: 1) дәрісханада дайындық дәрежесі бірдей тұрақты тыңдаушылар құрамының болуы; 2) белгілі бір сабақ кестесінің болдуы; 3) сабақтың белгілі бір орында жүргізілуі; 4) сабақ жоспары негізінде білім мен дағдының берілуі; 5) сабақта білім беру әдісінің жан-жақты қолдануы; 6) барлық және дәрісхана тыңдаушыларымен практикалық жұмыстардың жүргізілуі сабақтың өзіндік ерекшеліктеріне кіреді.